

Gökyüzündeki Bütün Yollar...

Eski zamanların ünlü bir sözü vardır: “Bütün yollar Roma’ya çıkar.” Bunu gökyüzüne uyarlarsak, sonbahar geceleri için biz de şunu söyleyebiliriz: “Bütün yollar Kanatlı At’ın Büyük Kare’sinden çıkar.”

Büyük Kare, Büyük Ayı Takımyıldızı gibi, gökyüzüne başımızı kaldırdığımızda hemen tanıyabileceğimiz şekillerden biridir. Birbirine yakın parlaklıklarda dört yıldızın oluşturduğu bu kareye “büyük” denmesinin nedeniyse, gökyüzünde gerçekten genişçe (bir kenarı yaklaşık 15°) alana sahip olmasıdır. Büyük Kare, başlı başına bir takımyıldızı değil; Kanatlı At Takımyıldızı’nın gövdesini oluşturur.

Büyük Kare, pek de parlak olmayan yıldızlardan oluştuğu halde, gökyüzünde kolayca bulunabilir. Bunun en önemli nedeni, çevresindeki ve içindeki yıldızların onu oluşturan yıldızlardan çok daha sönük olmalarıdır. Ekim ayında, gece yarısına doğru, Büyük Kare, başucuna oldukça yakın, biraz güneyde yer alır. Gökyüzüne baktığınızda onu kolaylıkla tanıyabilirsiniz.

Karenin kuzeydoğu köşesini oluşturan yıldız, Alferatz ya da bir başka adıyla Sirrah, 2.1 kadir parlaklıktadır. Kuzey batı köşeyi oluşturan yıldız, Scheat, kararsız değişken bir yıldızdır ve ortalama 2.4 kadirle parlar. Güneybatı köşedeki yıldız, Markab, 2.5; güneydoğu köşedeki yıldız Algenib’se, 2.8 kadir parlaklıklardadır.

Yukarıda, “Bütün yollar Kanatlı At’ın Büyük Kare’sinden çıkar” demiştik. Bunun nedeni, bu karenin yıldızlarını kullanarak çizeceğimiz çeşitli doğruların bizi gökyüzündeki bazı parlak yıldızlara götürmesidir. Bu biçimde çizeceğimiz neredeyse her doğru, bizi önemli bir yıldızya götürür.

Önce, doğu kenarından kuzeye uzanan bir doğru çizerek başlayalım. Çizdiğimiz bu doğru neredeyse 0° sağ açıklıkla çakışır. Buradan, **Beta (β) Kraliçe**’nin hemen yanından geçerek **Kutup Yıldızı**’na gidilebilir. Kraliçe Takımyıldızı da bu ay en iyi gözlenebilecek takımyıldızlar arasında yer alıyor. Karenin aynı kenarını bu kez ters yöne, yani güneye doğru uzattığımızda, Balina Takımyıldızı’nın pek de parlak olmayan

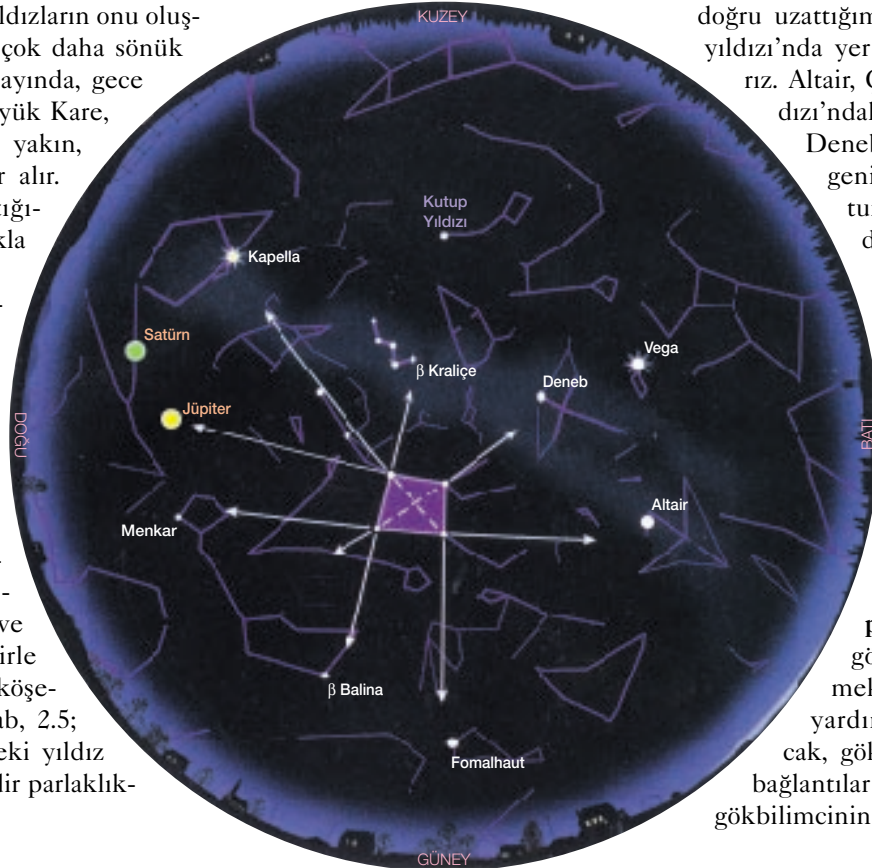

“parlak” yıldızlarından birine, **β Balina**’ya ulaşabiliriz.

Şimdi gelelim batı kenara. Bu kenarı gösterdiği doğrultuda izleyerek iyice güneye inerseniz, Güney Balığı’nda yer alan parlak yıldız **Fomalhaut**’a ulaşırız. Yaklaşık bir kadir parlaklığa sahip olan bu yıldız Ekim ayında en yüksek konumuna ulaşıyor.

Karenin güney kenarını batıya doğru uzattığımızda, Kartal Takımyıldızı’nda yer alan **Altair**’e ulaşırız. Altair, Çalgı (Lir) Takımyıldızı’ndaki Vega ve Kuğu’daki Deneb’le birlikte yaz üçgeninin köşelerini oluşturan yıldızlardan biridir. Aynı kenarı ters yöne, doğuya uzattığımızda, Balina’nın parlak yıldızlarından, **Menkar**’a (α Balina) ulaşırız.

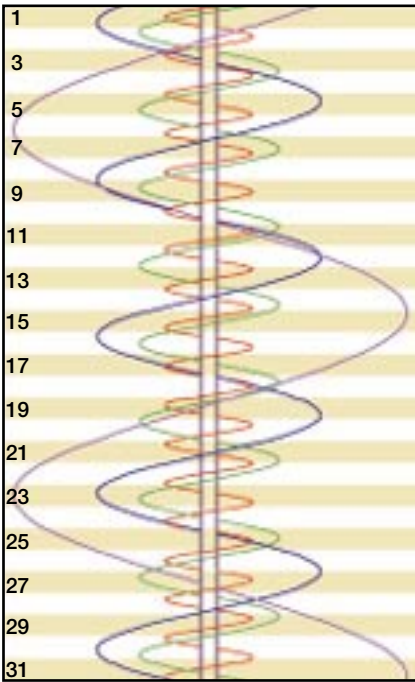
Bu ayın sürprizi, Büyük Kare’nin kuzey kenarını doğuya doğru uzattığımızda, karşımıza çıkan gökcismi **Jüpiter**. Gerçi, Jüpiter’i gökyüzünde bulabilmek için bu türden bir yardım gerekmiyor. Ancak, gökyüzünde bu türden bağlantılar kurmak, her amatör gökbilimcinin hoşuna gider. Doğal

olarak, Jüpiter'in gökyüzündeki konumu değiştiğinden bu doğru her zaman bizi ona götürmez.

Şimdi de köşegenlere bakalım. Güneybatı köşesinden kuzeydoğu köşesine doğru çiziceğimiz köşegeni uzatırsak, Arabacı'da yer alan ve gökyüzünün en parlak yıldızlarından biri olan **Kapella**'ya ulaşırız. Öteki köşegeni, güneydoğu köşesinden kuzeybatı köşesine doğru çiziceğimiz köşegeni, uzattığımızda, Kuğu'nun en parlak yıldızı **Deneb**'e ve biraz daha ilerlediğimizde, Çalgı'nın en parlak yıldızı **Vega**'ya ulaşırız.

Sözünü ettiğimiz tüm bu yıldızlar, bu ayın gökyüzü haritasında görülebilir. Yukarıda, gökyüzünün genel görünümünü veren haritaya bu

Ekim ayında Jüpiter'in "Galileo Uyduları" olarak da bilinen dört büyük uydusunun gezegene göre konumları. Bu uyduları, bir dürbün yardımıyla bile gözleyebilirsiniz.

1 Ekim 2000 Saat 23⁰⁰; 15 Ekim 2000 Saat 22⁰⁰;
31 Ekim 2000 Saat 20⁰⁰'de gökyüzünün genel görünüşü
(Not: 29 Ekim'de ileri saat uygulaması sona erecek)

türden yol gösterici çizgileri çizerse-
niz, sizi biraz yanıltabilirler. Çünkü,
kubbe (yarım küre) biçiminde olan
gökyüzünü kağıda aktarıırken biçimi
bir miktar bozulur. Gökyüzüne bir
cetvel ya da iki elinizle gerdığınız bir
ip tutarsanız, bu yol göstericilerin
gerçekte ne kadar doğru gösterdiğini
görebilirsiniz.

Ayın Gök Olayları

Ekim ayı, Venüs ve Merkür buluşmasıyla açılıyor. Akşam gökyüzünde, güneybatı ufku üzerinden bulunan **Venüs**, hâlâ çok alçakta. Gezegen, ayın başında, Güneş'ten yaklaşık 45 dakika sonra batıyor. Bu nedenle gezegeni görebilmek için, Güneş battıktan yaklaşık 30-40 dakika sonra, ufku açık bir yerden gözlem yapmak gerekiyor. İlerleyen günlerde, gezegeni gözlemek daha da kolaylaşacak. Ayın sonunda, Güneş ve Venüs'ün batış saatleri arasındaki fark, iki saate yaklaşacak. Gezegenin parlaklığı, ay boyunca ortalama -4 kadir civarında.

Merkür, ayın başında yukarıda değindiğimiz gibi Venüs'e oldukça yakın konumda. Ancak gerek ondan biraz daha alçakta bulunması gerekse ondan çok daha sönük olması nedeniyle, gözlenmesi daha zor. Gezegen, 6 Ekim'de, en büyük uzanımında olduğu sırada bile, Güneş'ten sadece 45 dakika sonra batıyor. Gezegeni bulmak için, Güneş battıktan yaklaşık 30-35 dakika sonra, Venüs'ün hemen kuzeybatısına bakmak gerekiyor.

Bir dürbün, onu bulmanızı kolaylaştıracaktır. Eğer dürbününüz yeterince geniş açıya bakıyorsa iki gezegeni birden dürbünün görüş alanında görebilirsiniz. Ayın ortalarından sonra gezegen hızla Güneş'e doğru ilerleyeceğinden artık gözlenemeyecek.

Jüpiter ve **Satürn**, en iyi gözlenebilecek gezegenler. Jüpiter, Satürn'e oranla daha parlak ve ondan biraz daha sonra doğu-kuzeydoğu ufkundan yükseliyor. Gezegenlerin arası yaklaşık 10 derece kadar. İki gezegen, Boğa'nın kırmızı yıldızı **Aldebaran**'la birlikte güzel bir üçlü oluşturuyor. Aslında, onların hemen üzerinde duran **Ülker** açık yıldız kümesini de unutmamak gerek. 16-17 Ekim gecesi, **Ay** da onlara katılacak.

Mars, yaklaşık 1,8 kadirlik parlaklığıyla, sabah gökyüzünde yer alıyor. Gezegeni görebilmek için, hava aydınlanmaya başlamadan hemen önce doğu ufkuna bakmak gerekiyor. Onun biraz üzerinde yer alan parlak yıldız, Aslan'daki **Regulus**.

Uydumuz **Ay**, 5 Ekim'de ilk dördün, 13 Ekim'de dolunay, 20 Ekim'de son dördün, 27 Ekim'de yeniay evrelerinde olacak.

Alp Akoğlu